

LA GUERRA CIVIL A OSONA:

Les primeres notícies de la revolta militar contra el Govern de la República, del 17 de juliol de 1936 a Melilla, arriben a la comarca el migdia del dissabte 18 a través d'una sèrie de notícies radiofòniques confuses i poc aclaridores de la situació però tothom intueix que els fets poden produir esdeveniments molts greus. Les notícies s'escampen ràpidament pel mercat de Vic i es converteixen en tema de conversa generalitzada. El diumenge 19 es suspenen els actes de l'Olimpíada Popular que s'havia de celebrar a Barcelona; els gegants i caps de llúpia de Vic, que hi estaven convidats, no hi poden participar doncs totes les comunicacions amb la capital catalana estan tallades a conseqüència de la revolta militar provocada pel general Goded. Finalment aquest cop militar fracassa i el general Manuel Goded es rendeix i la Generalitat de Catalunya recupera el control de la situació.

Aquest mateix diumenge les forces polítiques i sindicals adherides al Front Popular i les anarquistes en reuneixen al teatre Vigatà de Vic, en un acte presidit pel Sr. Marià Serra Badell¹ d'ERC, en un clima de gran fervor revolucionari i amb l'objectiu de controlar la situació. Es decreta vaga general a tot Osona a partir del dilluns 20 per tal de fer front a la insurrecció militar i perseguir la gent de dretes i els seus simpatitzants. Es constitueix un Comitè Local d'Enllaç Antifeixista que assumeix totes les competències civils i militars on s'anomena president el representant de la FAI Sr. Francesc Freixenet. L'endemà, dia 20, la ciutat de Vic tenia les fàbriques i els comerços tancats i els bars plens de gent que seguien les notícies per radio. La vaga general es va escampar a moltes poblacions de Catalunya i, fou a partir d'aquest moment, quan s'encetà un procés revolucionari que portaria a una dualitat de poders a Catalunya: per una banda el govern legítim de la Generalitat, que no governava efectivament i, per l'altra, el poder real exercit pels comitès de les milícies antifeixistes encapçalats per la CNT-FAI.

A les deu del vespre d'aquest dilluns dia 20, es celebra la segona assemblea del Comitè Local d'Enllaç Antifeixista, al teatre Vigatà ple de gom a gom. S'acorda continuar la vaga general fins que sigui dominada la situació actual, expulsar de l'ajuntament tots els càrrecs polítics que no siguin d'esquerres i per calmar els temors que circulen de la crema de convents i esglésies, es visitaran tots les edificis religiosos per controlar-ne la vida interior.

Els dimarts 21 de juliol la gent obrera i d'esquerres es veu animada, no en canvi els adinerats, els de dretes i els religiosos. Tenien les seves raons, arriben a Vic camions de milicians ben armats procedents de Barcelona que s'apoderen de la ciutat, comencen a cremar esglésies i desarmen la Guàrdia Civil de Vic i comarca que estava reclosa al quarter situat en el c. Manlleu de Vic. Finalment els deixen en llibertat després de manllevar-los-hi els uniformes.

¹ Paradoxalment, el Sr. Marià Serra seria elegit alcalde de Vic l'endemà dia 20 en un ple extraordinari on va dimitir el govern municipal conservador, tal com consta en l'acte del ple.

Vindran dies de greus venjances, es saquegen i cremen els edificis religiosos. El 31 de juliol reuneixen els objectes religiosos que consideren de valor i la resta es cremen en diferents places de la ciutat de Vic. Comencen les persecucions a capellans i gent de dretes arreu de la comarca i cada dia al matí apareix alguna persona morta per les cunetes de les carreteres de la comarca o en algun descampat. El 2 de setembre les campanes de la catedral són llençades daltabaix i es porten a fondre per la indústria de guerra. Successivament s'anaven eliminant tots els objectes i símbols religiosos, els noms de les poblacions es van anar canviant (no podia sortir la paraula sant)² i també els noms de carrers i places de les poblacions. A la ciutat de Vic, aquests simplement es van enumerar³.

Un article publicat a la premsa local de l'època, reflecteix l'ambient ciutadà sobre la Guerra Civil on es desvetlla com el fet de la guerra trastocà tota la vida dels pobles i de les ciutats que imperava durant aquells anys. Diu així:

Si sortiu pels afores, doneu una llambregada pel damunt de la ciutat i, tot seguit, advertireu que ha rebut una tan gran transformació, que us semblarà impossible. Com per art d'encantament, han desaparegut aquells cloquers, que segles i més segles, havien estat el crit matinal. Amb la seva veu metàl·lica deixondia l'esperit de tota una colla de velles beates i carrinclones, i que, malgrat el fred i la boira, sortiren de llur casa disparades com sagetes fendint el silenci dels carrers.

Darrera aquelles velles beates i carrinclones, hi seguia una ombra, o com una ombra, el capellà de sis ralets, amb el cos corbat, teula encastada a mitja orella i mateu rutllat al coll; traspassava la ciutat estrenyent de fred i de fàstic, els punys dins les butxaques sense folre, mentre ací, allà, i més enllà, el sagristà escanyolit, enemic, com un oracle, tirava de la corda, fent respondre allà dalt: nanc... nanc... nanc... i això durava de molts abans de néixer el jorn fins a mig dia.

De cop els cloquers han emmudit. Que ha passat? Ha passat que al poble, el veritable, alçant el puny ha fet saltar la bena que segava els esperits apagats, i els ha dit: Campanades, no! Sirenes! I aquest poble abrindat per uns sentiments de progrés ha esclatat decidint i entusiasta la trenta i tants cloquers i d'una revoltada ha llançat les campanes de dalt a baix; baixaven de l'espai fent tombarelles, fins que el seu cos sord i esmorteït apagava per sempre el seu clam, aquell clam que, fins ahir, el mateix servia per a tocar a festa com a dol.

Han callat, i per sempre, la carn de seu cos serà emprat, segurament, per fer emmudir altres veus, que colpeixen allà endintre Espanya, semblant les deshonra i el dol.

Als cloquers, els hi veureu avui la boca obertament esbatanda; a part que riuen, i

² Full municipal. Agència Martori. Núm. 83. Barcelona 27 de juliol de 1937.

³ L'Hora Nova. Núm. 13. Vic, 24 de setembre de 1936, p. 5.

*clamen els homes, perquè en la seva gargamella al lloc del badall hi posin quelcom més sonor i rialler que les campanes. Demanen sirenes, aquelles sirenes que els pobles industrials tenen per a deixondir amb els seu espinguet a l'obrer ensunyat. Sirenes, els nostres cloquers demanen. Sirenes, perquè amb la seva veu, les naus, aquelles naus que un dia eren el temple d'un Déu, tot misteri, obrin les seves portes, per a donar pas a una legió d'obrers, disposats a donar les seves forces i la seva intel·ligència a la única que és la veritat en la vida: Treball !"*⁴

Durant la Guerra Civil a Vic es publicaven tres diaris: "l'Hora Nova", trisetmanari, sense cap tendència, però, dins l'àmbit antifeixista, i els setmanaris UHP, òrgan del PSU i de la comarcal de la UGT, que va començar a publicar-se el 1937 i el SEMBRAR, setmanari confederal bilingüe de la CNT - AIT que es trobava al carrer des del 1931 i es va publicà fins a finals de l'any 1937.

A l'Hora Nova, s'hi troba molta informació sobre els esdeveniments polític-militars a la comarca, especialment de la ciutat de Vic, de les actuacions bèl·liques i d'altres més compromeses com la publicació de llistats de noms dels desertors detinguts i dels que perseguien a aquests desertors amagats.

A conseqüència de tants desordres, confiscacions, destrosses i assassinats, la Generalitat de Catalunya, en data 13 de setembre de 1936, aprova un decret on ordena la dissolució de tots els comitès anti-feixistes i que els ajuntaments tornin a ser la primera autoritat local. Aquesta decisió no és ben acceptada pels anarcosindicalistes de la CNT-FAI i es desencadenen novament enfrontaments pels carrers.

La situació anava empitjorant mes rera mes. Arribaven refugiats de diferents llocs de l'estat espanyol, que s'havien d'allotjar, vestir i alimentar. Molts d'ells eren nens i gent gran que no podien treballar. Els hospitals de la comarca i, d'altres edificis habilitats, s'anaven omplint de ferits de guerra. Els aliments començaven a escassejar i la manca de subministraments feia baixar la producció a les fàbriques, a més, molts treballadors els havien enviat al front o eren milicians. Les indústries, especialment les metal·lúrgiques i les químiques s'adaptaven per la indústria de guerra on els llocs de treball eren ocupats per dones i homes grans

La situació política era molt complicada. A Osona hi havia dos grans sindicats que estaven enfrontats la CNT i l'UGT. La CNT era majoritària a Vic, en canvi a Manlleu tenia més importància l'UGT. Al mateix temps, hi havia certes diferències amb els partits polítics, els ajuntaments no controlaven la situació, els comitès antifeixistes volien mantenir el poder i el control de la situació. Era un clima enrarit, similar a moltes ciutats de la resta de Catalunya i finalment aquestes tensions van provocar durs enfrontaments interns, els anomenats fets de maig.

⁴ L'Hora Nova, núm 4. Vic. 3 de setembre de 1936

Els fets més significatius a Osona, durant la Guerra Civil, també van ser els fets de maig de 1937 com a la resta de Catalunya. A Vic, al maig del 1937 hi havia molts homes forasters, que generalment anaven armats. Aquest era un fet molt criticat pels ugetistes a causa dels enfrontaments que s'anaven produint dia rera dia. Van arribar a Vic grups armats per restablir la tranquil·litat a la ciutat. Sota el requeriment de la CNT vigatana van venir homes armats des de diversos pobles de la rodalia de Vic, com també de diverses ciutats tals com la Garriga. Fins i tot, els ugetistes afirmaven que hi havia gent de Puigcerdà, Granollers i altres llocs de Catalunya que s'havien instal·lat a la comarca. A causa dels molts problemes que van anar sorgint, molta gent de les poblacions d'Osona va ser assaltada a les nits i algunes persones fins i tot assassinades. Es produïren atacs violents a cases, robatoris i altres delictes.

La lluita iniciada a Barcelona el dia 3 de maig de 1937 va tenir ràpides repercussions a la ciutat de Vic. Aquell mateix dia homes de la CNT, la FAI i el POUM van aixecar barricades a les entrades de la població i els militants de la CNT van anar abandonant els seus llocs de treball per afegir-se a la lluita. La intranquil·litat era latent, però inicialment no va derivar en cap mena d'incident. L'endemà, per evitar enfrontaments, els comitès executius de la CNT i la UGT es van reunir per prendre l'acord de no agressió i de respecte entre els dos sindicats, prescindint així de les lluites que hi havia a la capital catalana.

El mateix dia que va acordar-se el pacte de no agressió, el POUM de Vic exhortava els treballadors a través de la premsa a defensar, amb les armes a la mà, les conquestes revolucionàries.

Tot i el pacte de no agressió, es vivien uns moments de calma tensa. A la ciutat de Vic la CNT-FAI controlava la situació mitjançant la Conselleria de Defensa i de Seguretat Interior, però en altres poblacions veïnes aquestes organitzacions no havien aconseguit el domini de les forces de seguretat de la localitat. Els reiterats intents d'obtenir el control absolut de les patrulles armades d'algunes poblacions, van provocar el desencadenament dels incidents de maig a la comarca d'Osona.

A Manlleu, població on tradicionalment, a diferència de Vic, la UGT sempre havia tingut una bona implantació entre els obrers, el dia 4 d'aquell mes de maig l'ajuntament acordà que CNT, ERC i UGT s'encarregarien de guardar l'ordre i els cenetistes van començar a desarmar membres d'altres organitzacions polítiques. L'endemà, però, els anarquistes van ser desarmats. Un grup que es disposava a marxar cap a Torelló va ser detingut, i a més a més, el dia 7 sembla que hi van haver intercanvis de trets i va resultar ferir en Ramon Homs, membre de les Joventuts Llibertàries.

Mentrestant al poble de Montesquiu, situat a cavall entre les comarques d'Osona i el Ripollès, hi van haver importants enfrontaments armats. Des de l'última setmana

d'abril, homes de la CNT patrullaven els carrers de la població durant la nit. Això va fer aixecar les protestes del Consell Municipal perquè ja hi havia una patrulla oficial de l'Ajuntament, formada per un membre de cada organització antifeixista encarregada de vetllar per la seguretat del poble. A Montesquiu, el control de les forces armades de la població, que equivalia al domini de la localitat, va ser com a Manlleu la guspira que va fer iniciar els incidents.

Cap al migdia del dia 5 de maig arribà a Sant Quirze de Besora, llavors anomenat oficialment Bisaura de Ter, un nombrós grup d'homes armats de la CNT i la FAI procedents de diversos pobles de la Plana de Vic que, juntament amb algunes persones de la localitat, van desarmar els militants d' ERC, PSUC i UGT. Al capvespre, aquelles forces, comandades per Francesc Freixenet, conseller de Defensa de Vic, es va dirigir a la veïna població de Montesquiu, la van encerclar i atacar des dels cims que hi havia banda i banda del nucli urbà.

A la nit, el foc es va aturar. Durant aquells moments de la treva nocturna els agressors van rebre reforços, mentre que la població va enviar un avís demanant ajuda. De bon matí es va reprendre l'atac. Però al cap d'una estona van cessar els trets i van començar les negociacions, moment que va ser aprofitat per un grup d'atacants per infiltrar-se ràpidament i prendre posicions dintre de la població. En aquells moments, però, va arribar un escamot de la força pública comandada pel diputat Lluís Bru i Jardí procedent de Bellver de Cerdanya, poble que uns quants dies abans havia estat també atacat per una força, segons sembla, de caire anarquista.

Els atacants es van replegar i van retirar-se cap a Sant Quirze. Quan anaven a pujar als cotxes i camions, van trobar-se amb una manifestació de dones que intentaven desarmar-los i els hi tiraven sal i pebre als ulls, armes amb les quals van ferir un milicià de Vic que formava part d'aquella expedició agressora en retirada. Un Guardia d'Assalt i un milicià que havien quedat ferits de bala durant els enfrontaments completen la llista de baixes. Però no tothom va poder-se escapar. Un grup d'atacants va caure presoner, i entre ells hi havia en Francesc Freixenet.

Quan a Vic es van assabentar de la detenció d'en Francesc Freixenet, que en aquells moments era el conseller de Defensa de l'ajuntament i havia estat cap de Comitè Antifeixista de Vic, el nerviosisme començà a dominar a la ciutat on hi havia un gran moviment d'entrades i sortides d'homes armats. El vespre es van produir enfrontaments a la seu dels partits de PSUC i ERC i del sindicat UGT, provocats per CNT, FAI i POUM.

Les crides a mantenir la calma i la unitat que des de les planes de l'Hora Nova d'aquell dia feia Pere Gudiol, secretari del Comitè de l'Associació Obrera de Vic CNT-AIT, no havien estat escoltades. La detenció de Francesc Freixenet havia provocat l'inici dels incidents. L'única acció unitària que es va portar a terme va ser la

d'enviar, mentre encara es lluitava, una comissió a Montesquiu per parlamentar i evitar que seguissin els enfrontaments. Però aquests homes no solament van assaltar els hostatges abans enumerats, sinó que també van començar a desarmar els membres de les seves organitzacions. Durant el vespre i fins a altes hores de la nit, van detenir destacats dirigents de partits i sindicats locals i els van empresonar al local de l'Associació Obrera CNT-AIT, actual Casino de Vic. Uns quants van quedar en llibertat, però alguns altres hi van passar la nit en qualitat d'hostatges. Se'ls amenaçava que, si passava alguna cosa als homes detinguts a Montesquiu, ells en pagarien les conseqüències.

L'endemà dia 7, després d'unes negociacions, on l'ajuntament de Vic va fer de mitjancer entre els dos bàndols, els homes capturats a Montesquiu van ser alliberats; tan bon punt va saber-se la notícia, immediatament també van ser alliberats els presoners fets a Vic. Els moments més greus havien passat, però encara passarien alguns dies abans la ciutat no tornés a recobrar una certa normalitat.

Els fets de maig van accentuar una divisió entre els antifeixistes vigatans. Les ferides obertes van costar de cicatritzar. La por a les represàlies d'un i altre bàndol feia que, mentre a Vic hi havia refugiats cenetistes de Montesquiu, Sant Quirze i Manlleu en aquesta darrera població s'hi refugiaven vigatans que, tot i que el Comitè local de la CNT els assegurava que no hi havia de témer res, preferien prendre precaucions.

Les conseqüències més immediates dels fets de maig de l'any 1937 a la ciutat de Vic van ser l'agudització de l'ambient de discòrdia que s'arrossegava des d'abans dels successos, la supressió del POUM i un desafiament al poder de la CNT que començava a mostrar clars símptomes de debilitament. Aquests fets de maig van tenir repercussions a nivell nacional, doncs el president del govern de la República, Sr. Largo Caballero, es forçat a dimitir i el substitueix el Sr. Juan Negrín que es va mantenir en el càrrec durant tota la Guerra Civil.

A finals de 1937 la premsa de Vic continua donant molta informació sobre actuacions bèl·liques al nord d'Espanya i de la batalla de Terol. Tots aquests fets ajudaven a que la gent es posés més nerviosa i l'ambient n'anava enrarint, comencen a publicar-se noms de desertors detinguts, de persones que tenien desertors amagats,... el clima cada vegada és més tens i la població comença a malfiar-se dels refugiats nouvinguts, dels forasters i també d'alguns veïns.

El govern de l'ajuntament de Vic, va canviar de membres amb una acord entre els partits ERC, PSUC, ARC i Unió de Rabassaires. A l'octubre del 1937 es formava a Vic, el nou ajuntament amb els mateixos membres que el consistori anterior. Els membres d'ERC amb l'ajuda del PSUC, havien rellevat a la CNT del control del govern local. Aquesta nova redistribució de càrrecs dels òrgans de govern municipals va ser l'última que es va produir abans d'acabar la guerra.

Un dels altres problemes sorgits durant la guerra civil, va ser la municipalització de l'habitatge, la qual estava estretament lligada al ram de la construcció. Per solucionar-ho, van presentar-se dues formes de gestió totalment contrastades. Una de moderada que consistia en la municipalització dels béns immobiliaris que implicava un canvi d'administració: els propietaris eren indemnitzats i l'ajuntament passava a fer-se càrrec del cobrament dels lloguers. Una altra, més revolucionària volia expropiar tota la riquesa urbana sense compensar els antics propietaris i aconseguir que els sindicats administressin els bens municipalitzats i, a més, desenvolupar un nou pla d'urbanització urbà. Finalment es va imposar la proposta més moderada amb el suport dels grups majoritaris de l'ajuntament de Vic.

Al setmanari UHP, en data 27 de novembre de 1937, es publica un article per tal d'aixecar els ànims dels vilatans dient: "el ritme de la victòria s'apropa", al costat hi ha un article on comenta l'inici de la construcció de refugis per a protegir a dones i filles

Autobús de transport del Cos d'Aviació a Vic. 15-05-1938.
(Arxiu IHCA, fons J. Gómez)

d'un possible bombardeig de l'aviació franquista. Aquest fet fa pensar del coneixement que tenien dels esdeveniments, que les tropes franquistes eren una amenaça i que podien atacar tard o d'hora.

Els osonencs es queixen de l'escassetat, de la mala qualitat i dels elevats preus dels productes alimentaris. Als pobles de la comarca, com a totes les poblacions de Catalunya hi havia el problema dels subministraments. Venia gent de fora, sobretot de les

ciutats, a buscar menjar per manca de provisions; venien amb tren i era anomenada la caravana dels sacs; canviaven roba i calçat per patates, llegums, llet i també naps; però la situació va anar empitjorant i la gent de la comarca no es podia alimentar amb els productes que conreaven ja que els havien venut. Un altre problema va ser la manca de llet, es desconeixia la quantitat que es produïa i des del Parlament de Catalunya es volia controlar la seva producció i la seva venda posterior.

Es van organitzar dues etapes de proveïment: per una banda el govern català va prendre mesures per tal de controlar la producció d'aliments i el seu repartiment equitatiu segons les necessitats, però per altra els governs locals s'havien organitzat al marge de les indicacions governamentals i en molts llocs era el sindicat CNT qui controlava la distribució dels proveïments. La Generalitat havia perdut el control de la

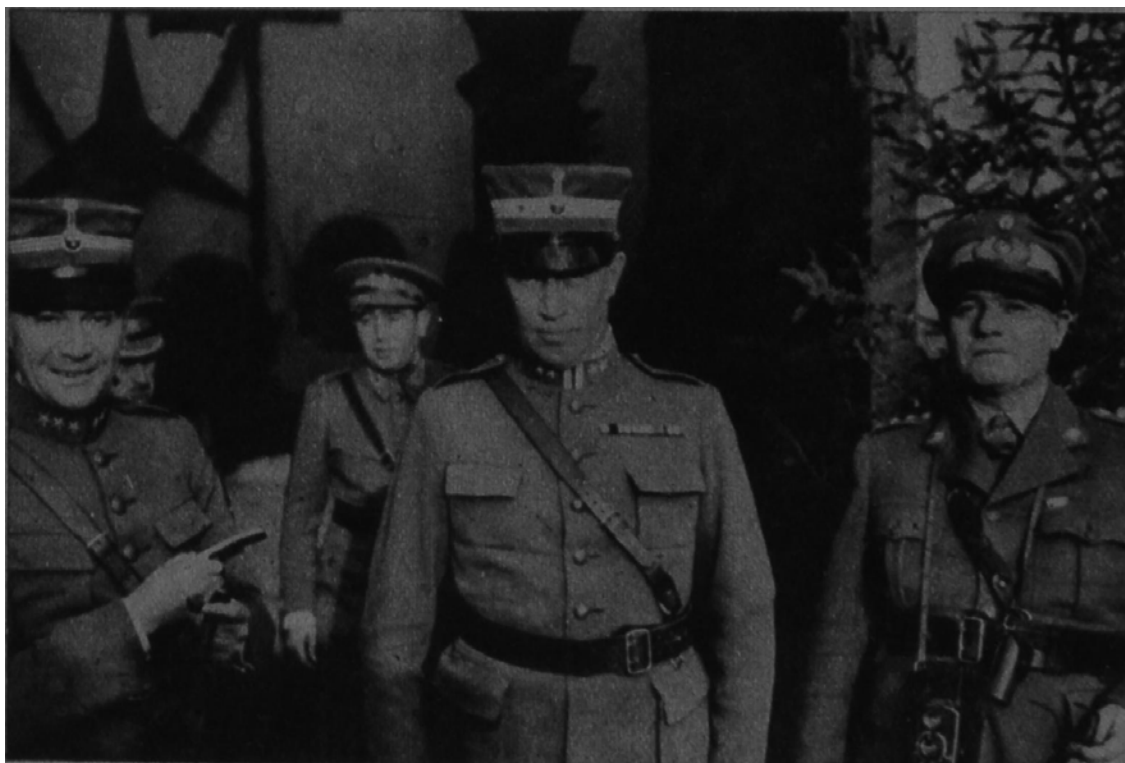
situació, i eren les administracions locals qui portaven la iniciativa. El comitè de proveïments tenia una gran feina de planificació: calia conèixer quin era el consum total dels productes que escassejaven per saber quina quantitat calia adquirir-ne. La segona etapa va ser la descentralització dels proveïments, on es van suprimir els consells provincials, però a Osona encara tenien una certa importància i volien controlar els preus. Des de la comarca es van fer negociacions per tal d'aconseguir aliments provinents de França. Aquests arribaren en tren però, mentre travessava el Ripollès van descobrir el contingut de la seva mercaderia i una bona part es va quedar a la vila de Ripoll.

El dissabte 29 d'octubre de 1938, la ciutat de Vic va celebrar un homenatge de comiat als voluntaris internacionals, en el qual cal ressaltar la presència del Tinent Coronel de Carabiners, el Sr. Alejandrino, el capità Sr. Serrano i el delegat de la base Tinent Coronel de Carabiners Camarada Estivill i l'autoritat militar Josep Sala Molas.

Aquest mateix dia 29 d'octubre, el Govern de la República va oferir un àpat de comiat a les Brigades Internacionals al Castell de Saladeures (Santa Eugènia de Berga) amb la presència del cap de govern: J. Negrín; el president de les Corts: Diego Martinez Barrio; l'impulsor de les BI: André Marty; el president del suprem: Mariano Gomez; el general d'aviació i cap de les FARE: Hidalgo de Cisneros; el president de la comissió de control, el general Jalandar; el comissari de les BI: general Luigi Gallo⁵; el general cap de l'Estat Major Central: general Rojo; el comandant militar de Catalunya: el general Riquelme; el cap de l'Estat Major de l'Aire: Mr. Field, entre un total de 70 o 80 representats polítics i militars.⁶

⁵ General Luigi Longo, que tenia el pseudònim de "Gallo".

⁶ Tomas Bilbao. "En el castillo de Vich". *La Vanguardia*, núm. 23.283, (30 d'octubre de 1938), p. 3.

Varis components de la comissió internacional, enviada per la Societat de Nacions, per tal de controlar la retirada de les BI a l'homenatge de Saladeures. A la dreta André Marty. (Arxiu:La Vanguardia)

El 31 d'octubre de 1938, el cap del Govern de la República doctor Negrín, fa un discurs davant l'assemblea de la Societat de Nacions (Ginebra) comentant que els ex combatents de les BI. ja passen les fronteres. El Govern de la República ha ensenyat el camí que ha de portar-nos a l'acabament de la guerra, el litigi ha d'ésser resolt pels espanyols, sense ingerències estrangeres⁷. La guerra entrava en una nova fase que podria ésser decisiva i realment ho va ser, però a favor dels franquistes i en contra dels pronòstics republicans.⁸

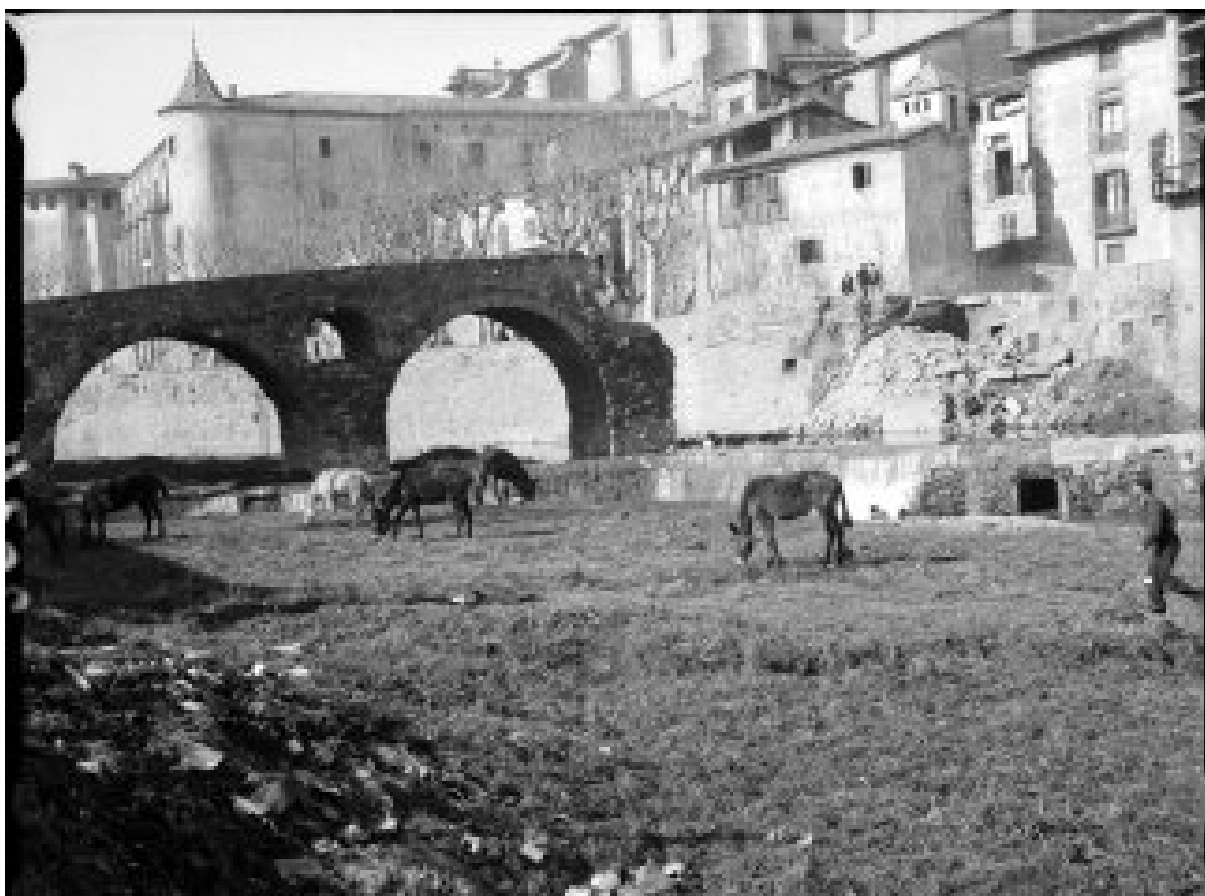
⁷ *L'Hora Nova*., núm 306, (1 de novembre de 1938).

⁸ *L'Hora Nova*, núm 305, (29 d'octubre de 1938).

Tan sols van transcorre dos mesos pel final de la guerra civil a Osona. L'arribada de les tropes nacionals a la ciutat de Vic es va produir el primer dia de febrer. Des del dia abans, la tropa republicana ubicada a la ciutat de Vic estava informada dels moviments dels franquistes i van preparar les darreres actuacions per tal de frenar la seva expansió. La seva contraofensiva va consistir en la destrucció dels ponts sobre el riu Méder per tal d'evitar l'entrada a la ciutat: van destrossar una arcada del pont romànic de Queralt, van fer caure el pont metàl·lic de "la Calla" i van produir petits desperfectes al pont de Barcelona. També van col·locar dinamita a les dues entrades de la ciutat: al carrer de Gurb i al de Manlleu, per tal que els dos accessos des del nord quedessin obstruïts, però abans de fer explotar la dinamita en aquests carrers, les tropes franquistes estaven a les portes de la ciutat. Aquests actes bèl·lics

d'última hora no van evitar de cap manera que les tropes nacionals entressin triomfants a Vic a les cinc de la tarda del dia 1 de febrer de 1939

El pont romànic de Queralt sense una de les arcades. (Arxiu Bach)